



## Таълим Хизматлари Самарадорлигини Таъминлашнинг Назарий Масалалари

**Хилола Нематовна Очилова**

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти ўқитувчиси, PhD

Мамлакатимизнинг келажаги, миллат равнақи бевосита таълимнинг даражасига боғлиқ. Шу туфайли мамлакатимизда таълимни ривожлантиришга жуда катта аҳамият қаратилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги 60-ПФ-сонли “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармонининг 46-мақсадида Олий таълим билан қамров даражасини 50 фоизга етказиш ва таълим сифатини ошириш” кераклигини таъкидлаб, унда 2022 йилда ёшларни олий таълим билан қамров даражасини 38 фоизга етказиш, ... 2026 йилда қабул кўрсаткичини камида 250 мингга етказиш кераклиги кўрсатиб ўтилган.

Шулардан келиб чиқиб биз таълим соҳасига иқтидорли талабаларни танлаб олиш, таълим бериш жараёнида уларни билимини, салоҳиятини тўғри баҳолаш, аъло баҳога ўқиган талабаларни магистратурага киришни хоҳлаганларини, келажакда илмий изланишлар билан шуғулланмоқчи бўлганларини аниқлаш ва уларни киришлари учун имкониятлар яратиб бериш кераклиги ҳақида изланишлар олиб бордик.

Президенимиз Ш.М.Мирзиёевнинг “Биз Ўзбекистонни ривожланган мамлакатга айлантиришни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунга фақат жадал ислохотлар, илм-маърифат ва инновация билан эриша оламиз. Бунинг учун, аввалом бор, ташаббускор ислохотчи бўлиб майдонга чиқадиган, стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали янги авлод кадрларини тарбиялашимиз зарур...”<sup>1</sup> деган сўзлари ҳам фикрлашимизга туртки бўлмоқда. Биз олий таълимда хизмат кўрсатувчи кадрларимиз қанчалик билимли, салоҳиятли бўлса, таълимда ривожланиш бўлади. Таълими ривожланган юрт албатта юксалади, ривожланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони<sup>2</sup>да Ўзбекистон Республикасида олий таълимни тизимли ислох қилишнинг устувор йўналишларини белгилаш, замонавий билим ва юксак-маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, олий таълимни модернизация қилиш, илғор таълим технологияларига асосланган ҳолда ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш назарда тутилган.

Таълимга эътибор деганда, аввалом бор мактабгача таълим, мактабларда бериладиган таълимга эътибор бериш лозим. Буларга Президентимиз ҳам жуда катта эътибор қаратмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 майдаги “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-4312-сонли Қарори қабул қилинган. Бунда:

<sup>1</sup> Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.-2020 йил.

<sup>2</sup> Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони. // Халқ сўзи, 2019 йил 9 октябрь



“мактабгача таълим соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш;

мактабгача ёшдаги болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш;

болаларнинг сифатли мактабгача таълим қамроқини ошириш, ундан тенг фойдаланиш имкониятларини таъминлаш, мазкур соҳада давлат хусусий шериклигини ривожлантириш;

мактабгача таълим тизимида инновацияларни, илғор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш;

мактабгача таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, мактабгача таълим ташкилотлари фаолиятини молиялаштириш шаффофлиги ва самарадорлигини таъминлаш;

мактабгача таълим тизимида мактабгача таълим тизими ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш, малакасини ошириш, танлаб олиш ва ривожлантиришга мутлақо янги ёндашувларни жорий этиш;

мактабгача таълим ташкилотларида болаларнинг соғлом ва баланслаштирилган овқатланишини, сифатли табиий парваришини таъминлаш”<sup>3</sup> долзарб вазифа этиб белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сонли Фармони қабул қилинган. Бунда:

Ўзбекистон Республикасининг 2030 йилга келиб PISA (The Programme for International Student Assessment) Халқаро микёсда ўқувчиларни баҳолаш дастури рейтинги бўйича жаҳоннинг биринчи 30 та илғор мамлакати қаторига киришига эришиш;

узлуксиз таълим тизими мазмунини сифат жиҳатидан янгилаш, шунингдек профессионал кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш;

ўқитиш методикасини такомиллаштириш, таълим-тарбия жараёнига индивидуаллаштириш тамойилларини босқичма-босқич тадбиқ этиш;

халқ таълими соҳасига замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва инновацион лойиҳаларни жорий этиш;

халқ таълими муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва бюджетдан маблағ билан таъминлашнинг самарадорлигини ошириш;

ёшларни тарбиялаш ва уларнинг бандлигини таъминлашда мактабдан ташқари таълимнинг замонавий усуллари ва йўналишларини жорий этиш;

давлат хусусий шерикликни ривожлантириш ҳисобига давлат таълим тизимида рақобат муҳитини кенгайтириш;

ёшлар таълим-тарбияси учун кўшимча шароитлар яратишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни ўз ичига олган бешта ташаббусни амалиётга татбиқ этиш;

халқ таълими тизимида фаолият кўрсатишнинг жозибадорлиги ошириш мақсадида умумий ўрта таълим муассасалари ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш, моддий рағбатлантириш ва ижтимоий ҳимоя қилиш даражасини босқичма-босқич ошириб бориш”<sup>4</sup> вазифалари этиб белгилаб қўйилган.

Ушбу белгилаб қўйилган вазифаларни бажаришда таълим соҳасидаги фаолият юритаётган ҳар бир масъуллар, профессор-ўқитувчилар ва ходимлар ўз вазифасини сидқидилдан бажарсагина юксак марраларга эришамиз. Бу вазифаларни босқичма-

<sup>3</sup> [Lex.uz/docs/4327235](https://lex.uz/docs/4327235)

<sup>4</sup> <https://lex.uz/docs/4312785>



босқич амалга оширсак, ўйлаймизки мамлакатимиз ривожланган мамлакатлар каторидан жой эгаллайди.

Мақтабгача таълим муассасаларида, ўрта таълим муассасаларида сифатли хизмат кўрсатилгандан сўнг эса ўрта мактабни, лицейларни битираётган битирувчилар ҳам таълим муассасаларини аъло баҳоларга битирадилар. Булардан иқтидорли талабаларни олий таълимга мактаблардан, лицей лардан танлаб олишимиз керак. Булар олий таълимда самарадорликка эришишнинг омилларидан биридир.

Аввалом бор самарадорлик ўзи нима, самара нима деган тушунчаларга бир тухталиб ўтсак.

Академик М.Шарифхўжаев ва профессор Ё.Абдуллаевларнинг “Менежмент” номли дарслигида “Самара – бу натижа, оқибат, мева”<sup>5</sup>, деб таъриф берган.

Профессор М.Қ.Пардаев, Қ.Ж.Мирзаев, О.М.Пардаевлар ҳаммуаллифлигида тайёрланган “Хизматлар соҳаси иқтисодиёти” номли ўқув қўлланмада “Самарадорлик дейилганда, мулк шаклидан қатъи назар, барча мавжуд ресурслардан самарали фойдаланиш ва харажатларнинг тежамкорлигини таъминлаш эвазига жамият, давлат, мулкдор, корхона, иш кучи соҳиби каби субъектларнинг манфаатлари муштараклигини таъминлашга қаратилган улар ўртасидаги иқтисодий муносабатлар мажмуи тушунилади”<sup>6</sup> деб таъриф берган.

Таълим тизимида эса самара бу кўрсатилган таълим хизматидан қанчалик етук, билимли, бозор талабларига жавоб берадиган мутахассислар етишиб чиққанлиги натижасидир. Бошқа соҳаларда харажатларнинг оптималлаштириш ва тежамкорлиги эвазига самарадорликка эришилса, таълим соҳасида эса харажатларни оптималлаштириш билан бирга қанча кўп молиялаштиришга инвестиция сарфланса шундагина самарадорликка эришилади.

Ҳозирги ривожланиш даврида меҳнат бозори талабларига мос келадиган олий маълумотли мутахассисларни тайёрлашга инвестициялар йўналтирилса олий таълимда хизмат кўрсатиш сифати яхшиланади. Олий таълимда фаолият юритаётган профессор-ўқитувчиларнинг билимининг ошишига, малака оширишга, қайта тайёрлашга, рағбатлантиришга сарфланса, ўқув адабиётлари билан таъминлашга, замонавий аудиториялар билан жиҳозлашга, назарий олган билимини амалиётда қўллаш учун шароитлар яратишга инвестициялар йўналтирилса олий таълимда кўрсатиладиган хизматлар самарадорлигига эришилади.

Мамлакатимизда фаолият юритаётган олий таълим муассасаларининг хизмат кўрсатишини самарали ташкил қилиш, уни амалга оширишга тўсқинлик қилаётган айрим муаммо ва камчиликлар мавжудлигини кўрсатмоқда. Буларга:

Биринчидан, олий таълим муассасасида фаолият юритаётган профессор-ўқитувчиларга етарли шароитлар яратилмаганлиги.

Учинчидан, талаба танлаган соҳасига профессор-ўқитувчилар етарли даражада қизиқтира олмаслиги.

Иккинчидан, назария билан амалиётнинг етарли даражада уйғунлашмаганлиги.

Тўртинчидан, дуал таълимнинг олий таълимда ривожланмаганлиги.

Бешинчидан, ОТМни ривожлантириш учун зарурий иқтисодий механизмларнинг такомиллашмаганлиги.

Олтинчидан, ҳозирги кредит-модуль тизимига ўтганлигимизда жуда кўп керак бўладиган Интернет тезлигининг сустлиги.

Еттинчидан, педагог-ҳодимларнинг иш ҳақининг етарли эмаслиги.

<sup>5</sup> Шарифхўжаев М., Абдуллаев Ё. Менежмент. Дарслик.-Т.: “Ўқитувчи”, 2001. -652-бет

<sup>6</sup> Пардаев М.Қ., Мирзаев Қ.Ж., Пардаев О.М. Хизматлар соҳаси иқтисодиёти. Ўқув қўлланма. Т., “iqtisod-moliya”, 2014 – 112-113 бетлар.



---

Саккизинчидан, Ишга жойлаштириш дастури қониқарли даражада ишлаб чиқилмаганлиги.

Тўққизинчидан, айрим профессор-ўқитувчиларнинг илмий салоҳиятининг халқаро стандартларга жавоб бермаслиги.

Ўнинчидан, олий таълим муассасалари моддий-техника базасининг мустаҳкам эмаслиги.

Олий таълимда таълим хизмати кўрсатишда ушбу кўрсатилган муаммоларни бартараф қилиш ҳамда ўқитиш сифатини халқаро стандартларга мос келадиган даражада ташкил қилиш лозим. Бу бўйича Президентимизнинг қатор Фармон ва қарорлари қабул қилинапти. Бу Фармон ва қарорларнинг фаолиятимиз давомида ижросини таъминлашга қаратсак, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Барча соҳада самарадорлик иш (хизмат) кўрсатилганда натижа берса, таълим соҳасида эса сифатли таълим хизмати кўрсатилганлигини натижаси йиллар мобайнида самарадорликка эришилади.

Сифатли таълим хизмати кўрсатишда эътиборни ассистентлар дарс ўтгандан кўра илмий даражаси бор профессор-ўқитувчилар дарс ўтганда сифат яхшиланади, ҳар хил замонавий технологиялар билан таъмирланган аудиториаларда дарс ўтилса сифат анча яхши бўлади. Бу эса ўз вақтида самарадорлик бермайди, чунки илмий даражали профессор-ўқитувчиларга кўп ҳақ тўланади, замонавий технологиялар билан аудиторияни таъмирлаш учун ҳам анча катта харажат қилади. Бу эса иқтисодий самарадорлик бермайди деб ўйлайди айримлар. Аммо сифатли, билимли кадр тайёрланганда давлатимиз ривожланишига улар катта хисса қўшади. Ўшанда самарадорликка эришилди деб ўйлаймиз. Демак, ҳар бир соҳада, яъни бу ишлаб чиқариш бўладими, таълим соҳаси бўладими ҳар доим сифат бор жойда самарадорликка эришилади, деб хулоса қилишимиз мумкин.